

CONTRIBUȚIE LA PARTICULARITĂȚILE UNUI COMPLEMENT CIRCUMSTANȚIAL DE LOC ȘI DE TIMP

1.1. „Aici“ este un complement circumstanțial de loc, „acum“ un complement circumstanțial de timp. Ambele servesc, în vorbirea de toate zilele, la fixarea „exactă“ a anumitor fenomene. Complementul circumstanțial de loc „aici“ este instrumentul indicării, el fiind cel mai adesea un mijloc de a sesiza în mod concret individualul, grupul sau mulțimea palpabilă : „această ceapă“ este echivalent cu „aici“, chiar în mîna mea, în fața ochilor mei. Concretețea lui „aici“ este accentuată de faptul că el apare întotdeauna însoțit de „este“ : „aici este“ ceva ; „aici este ceapa“, „aici este plapuma“. În cazul în care indicarea concretă lipsește (de pildă „ceapa“, „plapuma“), complementul circumstanțial de loc „aici“ poate fi înlocuit de articol, deși acesta introduce un oarecare factor de incertitudine : „ceapa“ poate fi și „aici“ dar și „acolo“.

1.2. Dincolo de vorbirea curentă, formula „ceapa“ este multiplu echivocă pentru că : a) În forma ei întrebuințată în vorbirea de toate zilele, faptul că „ceapa“ este aici sau acolo se poate stabili numai prin indicare ; b) Formula „ceapă“ își păstrează concretețea numai dacă eliminăm cu totul comple-

mentul circumstanțial de loc și, prin „ceapă“, înțelegem „ceapa“, adică „planta cu gust iute, formată din foi și aparținând speciei Allium“, fără nici o altă indicație. Printr-o astfel de soluție, echivocul locului a dispărut, dar a luat naștere un nou echivoc : trebuie să credem că formula „ceapă“ are un sens, iar în al doilea rînd trebuie să credem — în cazul în care atribuim un sens acestei forme — că ceapa este întotdeauna ceapă, și anume că în noțiunea ei sînt prezente toate semnele distinctive esențiale ; c) Dacă noțiunea noastră (ceapă) și credința noastră (ceapa, sau, cu alte cuvinte : „ceapa este ceapă“) se întîlnesc, am pierdut complementul circumstanțial de loc (dar dacă totuși ținem să-l păstrăm, îl folosim la nivelul vorbirii curente, de exemplu : „ceapa crește în acest pămînt“). Însă eliminarea complementului circumstanțial de loc devine izvorul unui nou echivoc : noțiunea „ceapa“ este totdeauna ontică, ea însemnînd că „ceapa — este“. Dacă „este“, atunci în această noțiune includem toate cepele din lume : „această ceapă“ și „această ceapă“ și „această ceapă“ — ceapa, care „este“. Așadar expresia „ceapa este“ (am văzut că „ceapa“ este un cuvînt cu sens ontic, el include pe „este“) înseamnă toate cepele din lume, adică $1 + 1 + 1$ etc. cepe. Astfel, noțiunea de ceapă este noțiunea sumei : toate cepele. Dar noțiunea de „toate cepele“ nu este o noțiune bună : din punct de vedere teoretic și logic, noțiunii de ceapă i-ar aparține numai semnele specifice care fac ca ceapa să fie ceapă, însă atunci ar trebui să spunem că „toate cepele“ și „ceapa“, ca enunțuri, sînt identice — dar am văzut mai înainte conținutul acestui enunț. Dacă însă „toate cepele“ nu este o formulare bună (un enunț care nu indică calitatea), atunci noțiunea de ceapă ar trebui să conțină semnele individuale ale tuturor cepelor care se întîlnesc în lume. Și (cu toate

că descrierea exactă a tuturor cepelor din lume ar fi din capul locului o încercare fără nici o șansă de succes) aceasta ar fi egal cu ceea ce am constatat la punctul a) : „această ceapă“, pe aceasta o indicăm, și ne-am întors din nou la complementul circumstanțial de loc.

1.3. Dacă indicăm această ceapă și spunem : „ceapa aceasta, aici“, atunci enunțul nostru conține o negație camuflată : „această ceapă“ este pur și simplu *această* ceapă și *nu* o altă ceapă. Dacă ea este pur și simplu această ceapă, trebuie iarăși să *credem* că aceasta *nu e alta*, ci chiar aceasta. Indicarea presupune din punct de vedere cantitativ o cunoaștere sau o credință, cunoaștere și credință nemărginită. Momentul empiric — receptarea senzorială a cepei în cazul nostru — conține, din punct de vedere cantitativ, o speculație ce depășește cadrul empiricului : presupunerea că experiența noastră coincide cu *toate* experiențele care se întâlnesc în lume. Conținutul speculației este un moment empiric concret (a) și o negație (b) ; negația exprimă cunoaștere (c) și credință (d). Conținutul exprimat în negație este aici pozitiv („cepele din toată lumea *nu* sînt această ceapă“), conținutul exprimat în afirmație („această ceapă“) este negativ : această ceapă nu este identică cu celelalte cepe din lume. Întrebarea : „cum este această ceapă?“ rămîne fără răspuns, cu toate că indicarea poate avea în principiu un conținut pozitiv — făcînd abstracție de vorbirea de toate zilele — numai dacă ea coincide exact cu acel lucru care face ca această ceapă să fie pur și simplu această ceapă. Astfel complementul circumstanțial de loc „aici“ își pierde sensul care i se atribuie dincolo de vorbirea curentă : concretețea (indicarea) maschează pseudo-concretețea.

1.4. S-ar putea spune că trebuie să căutăm sensul lui „aici“ în faptul că ceea ce este „aici“ nu este

„acolo“. Adică : expresia „ceapa este aici“ înseamnă pur și simplu că ceapa „nu este acolo“. Cele două componente circumstanțiale de loc se completează reciproc, se condiționează reciproc : ceea ce „este aici“ „nu este acolo“, și invers, ceea ce „este acolo“ „nu este aici“. Condiționarea reciprocă nu înseamnă legătură cauzală : ceva se află aici nu *din cauză* că nu se află acolo. Este aici *pentru că* este aici ; este acolo *pentru că* este acolo ; din existența-sa-aici nu se poate trage nici o concluzie asupra lui „acolo“, și invers, nici din „este acolo“ nu se poate trage vreo concluzie asupra lui „aici“. Căci ceva poate fi și aici, și acolo. În acest caz, diferențierea dintre „aici“ și „acolo“ nu are nici un sens : „acolo“ nu este altceva decât forma de prezentare a lui „aici“ și invers.

1.5. „«Aici» și «acolo» se condiționează reciproc“ : acest enunț nu are sens decât în vorbirea curentă ; dincolo de acest nivel, introducerea raporturilor de condiționare lezează bunul gust filosofic, deoarece maschează relațiile cauzale. Această impresie e sprijinită și de următorul raționament : dacă ceva „este acolo“, atunci, pentru un observator „aflat acolo“, „acolo“ este de fapt tot „aici“. În funcție de poziția observatorului, ceva „se află aici“ sau „se află acolo“ : precupeața din piața de la Acapulco își vinde ceapa „aici“ atunci când eu cumpăr ceapă în piața din Acapulco, însă precupeața noastră din piața comunei Bodia se află de asemenea „aici“, dacă facem cumpărătura aici. Formula „aici sau acolo“ este valabilă în funcție de poziția dintre noi și cumpărător.

1.6. Iată că „aici“ are acum trei sensuri diferite : (a) „Aici“ însemnând „acesta“. După cum am văzut, „această ceapă“ este identică cu expresia „ceapa este aici“. (b) în gestul indicării, „aici“ a căpătat preponderență, ca sinonim al lui „eu“ : eul meu de cumpărător știe (vede, simte) că ceapa este

„aici“, pentru că „eu“ „sînt aici“. (c) În sfîrșit, „aici“ înseamnă locul în care ceapa tocmai și-a făcut apariția : piața din Acapulco ori din Bodia, masa mea aflată în bucătăria unei anumite case, etc.

1.7. În vorbirea de toate zilele, „aici“ exprimă în cel mai înalt grad conținuturi subiective : formula „ceapa este aici“ poate fi înlocuită, fără teamă, cu următoarea formulă : „aici mă aflu eu, cumpărătorul (contemplatorul, consumatorul) de ceapă“, sau cu aceasta : „aici este piața comunei Bodia, unde o precupeață (comerciant, grădinar) vinde ceapă“. Momentul subiectiv a ajuns pe prim plan și acest lucru poate avea consecințe grave, în cazul în care cercetarea noastră depășește vorbirea de toate zilele :

(a) Fără prezența mea nu se poate hotărî dacă ceapa se află „aici“ sau nu, dacă ea există în realitate sau nu există deloc. Ceapa și-a pierdut principala ei însușire, aceea de „a fi“.

(b) Această însușire („a fi“) s-a transmis asupra celui care este prezent, adică se află „aici“, asupra celui care contemplă ceapa. Ceapa „este“ în măsura în care „eu sînt“ și constat că „aceasta e ceapă“.

(c) Eu, ca persoană care contemplă (cumpără, consumă) ceapa, sînt prezent numai în rolul de contemplator (cumpărător, consumator) de ceapă, din punctul de vedere al lui „aici“ orice altă însușire nu face decît să tulbure raportul direct și să ridice întrebări depărtate de problemă, atunci cînd încerc să aflu ce alte însușiri mai am *în afară* de aceea de contemplator de ceapă. Din mine rămîne prezent doar un fragment al eului : „aici“ presupune că acest moment fragmentar reprezintă ceva complet.

(d) Dacă acest fragment (eul contemplator al cepei) este exclusiv și dacă ceapa există numai atunci

cînd acest fragment de eu „este“, înseamnă că esența mea este contemplarea cepei, iar eu însumi sînt esența cepei. Din acest punct de vedere, este absolut indiferent dacă spun că „ceapa este aici“ sau că „eu sînt aici“.

(e) Dacă esența mea este ceapa, atunci esența cepei este eul. [Iar dacă am forța *această* opoziție dintre cele două esențe pînă la ultimele ei limite, atunci am putea spune că obținerea *propriei* mele esențe înseamnă obținerea esenței cepei, iar obținerea esenței cepei înseamnă obținerea *propriei* mele esențe. Dacă, în schimb, obțin esența cepei (mănînc ceapa), sau dacă ceapa obține esența mea (ceapa mă mănîncă pe mine), atunci obținerea *propriei* mele esențe înseamnă *propria* mea pieire, iar obținere esenței cepei înseamnă pieirea cepei. (Mănînc ceapa : nu mai există nici un eu contemplator de ceapă, nu mai există ceapă ; pierim amîndoi. Dacă ceapa mă mănîncă pe mine, atunci ea însăși încetează să mai existe, căci ea este această ceapă numai atunci cînd eu o indic și rostesc atributul prezenței sale, complementul circumstanțial de loc „aici“.)]

(f) Esența mea (absolutizată în ipostaza ei fragmentară) și esența cepei (care leagă prezența ontologică de subiectul meu) nu ajung la antagonism în vorbirea curentă : contradicția se dizolvă (și nu se rezolvă) în raportul dintre subiect și obiect perceput în mod convențional și care în practică se suprapun unul peste celălalt. Coincidența convențională a subiectului și a obiectului o exprimăm prin următorul enunț : „ceapa mea“, sau „ar putea fi ceapa mea (dacă aș avea bani, dacă aș avea bani suficienți, dacă ceapa ar fi de vînzare, dacă ar corespunde din punct de vedere calitativ, etc.)“, sau, ceea ce este același lucru : „e aici“, „știu, pentru că o văd (o miros !)“ sau, ceea ce e de asemenea

același lucru : „e aici, pentru că știu“, „știu, deci e aici“. Toate aceste variante — precum și multe altele posibile — formează o mulțime de enunțuri de un singur tip : în baza unei convenții, complementul circumstanțial de loc „aici“ prezintă coincidența subiectului și a obiectului ca raport lipsit de probleme și cvasi-necesar. [Este cvasi-necesar, pentru că nu absolutizează coincidența ; limbajul de toate zilele mînuiește complementul circumstanțial de loc „aici“ cu reticență, căci la acest nivel refuzăm orice absurditate (deci nu vom spune că „acolo unde mă aflu eu se află întotdeauna ceapă ; eu mă aflu aici, așadar ceapa e aici“) și, tocmai din această cauză, orice exprimare empirică conține în ea ceva absurd.]

(g) La Engels găsim un exemplu încîntător al acestei suprapunerii în practică (dovada budincii este faptul că mîncăm budinca), pe care îl putem parafraza astfel : „dovada cepei este faptul că mîncăm ceapa“, adică : „uite ceapa — nu e ceapa ?“ ; „ceapa aflată în stomac dovedește prezența cepei“. Se ridică doar o mică problemă : dovedirea are loc *post festum* ; existența-aici a cepei o aflăm numai atunci cînd ea nu se mai află aici. Adică prin formula „e aici“ putem demasca ulterior realitatea lui „nu mai este“.

1.8. Dincolo de nivelul empiric, semnificația complementului circumstanțial de loc „aici“ coincide cu momentul discursiv. „Aici“, adică „în această stare“. Semnificația lui „aici“ este acum „pură“ din punct de vedere ontic, deoarece am înlăturat orice subiectivitate. Dacă vrem să păstrăm această „puritate“, concepem lumea ca pe o mulțime de stări : întotdeauna se află „aici“, nici nu există altceva decît „aici“. Însă în această concepție se află o generalizare ce nu poate fi justificată din punct de vedere empiric, căci momentul pur ontic îl le-

găm din nou de un moment subiectiv. Nu avem dreptul — cercetînd problema din punct de vedere teoretic, înseamnă că nu dispunem de o bază logică necesară — să privim lumea ca pe o mulțime a stărilor.

1.9. Dacă lumea nu este o mulțime a stărilor, înseamnă că ea poate fi concepută ca o mulțime de absențe ale stărilor. În acest caz, „aici“ este complet lipsit de sens, mai exact spus, și-a pierdut sensul (raportat la vorbirea curentă). Însă o astfel de stare este contrazisă de toate empiriile, adică este inacceptabilă din punct de vedere teoretic (în sensul în care am întrebuițat această expresie).

2.1. Putem salva sensul complementului circumstanțial de loc printr-o formulă convențională empirică: lui „aici“ îi alăturăm complementul circumstanțial de timp „acum“. Rolul complementului circumstanțial de timp poate fi observat foarte bine în următorul text, ce apare des în vorbirea curentă: „Acum soarele stă să apună...“ — spunem noi și știm că „acum“ este o clipă care nu mai revine nicio dată.

2.2. Însă, după cum reiese din paragraful 1.7.g., lucrul s-a clarificat și de această dată *post festum*, complementul circumstanțial de timp „acum“ poate întări complementul circumstanțial de loc „aici“ numai retroactiv, potrivit încîlcitei logici a unui „acum care a trecut“. (Dorim să menționăm că cercetăm complementul circumstanțial de timp „acum“ numai în raportul său convențional cu complementul circumstanțial de loc „aici“, eliminînd din sfera cercetărilor noastre toate celelalte semnificații ale acestui termen deosebit de interesant.)

2.3. Complementul circumstanțial de timp „acum“ preia subiectivitatea conținută în complementul circumstanțial de loc „aici“: din desfășurarea obiectivă a unui moment cu conținut obiectiv, respectiv

din semnalarea acestui proces, „acum“ devine o descriere a unei stări legate exclusiv de persoana observatorului. Enunțul : „Cumpăr ceapa acum“ este identic cu enunțul : „Ceapa este aici“ (ceapa pe care o cumpăr) ; ceapa și eul (eul fragmentar, contemplator de ceapă, eul cumpărător al cepei, consumatorul cepei) se leagă din nou și esențele lor se întrepătrund.

2.4. Complementul circumstanțial de timp „acum nu numai că preia subiectivitatea din „aici“ dar, întărit în propria lui subiectivitate, sporește în continuare ambiguitatea lui *aici*. Dacă *aici* este forma sub care se înfățișează eul absolutizat în fragmentaritatea lui, atunci *acum* prezintă această formă din nou în chip de conținut, făcând să dispară pînă și relativa stabilitate a lui *aici*, care mai există în vorbirea curentă. Procesul are următoare desfășurare :

(a) „Acum“ păstrează din „aici“ numai momentul trăit : și, în vreme ce „aici“ sugera *în sine* conținutul pe care l-a determinat („aceasta e ceapa“, „ceapa“), în raportul său cu *acum* „aici“ devine un simbol al celor trăite : „Acum soarele stă să apună...“ este identic cu : „Aici apune soarele.“ Însă, pentru a dizolva această subiectivitate relativ „rece“ în *acum*, elementul de atmosferă este predominant : „Soarele apune pentru mine“ ; apoi : „Soarele meu apune“ ; „Nu am soare“ ; „Nu este soare“ ; „Nu este nimic.“

(b) În „acum“ lumea se transformă în atmosferă. În vreme ce *aici* ca atare este încă instrumentul (modalitatea) indicării, *acum* face din complementul circumstanțial de loc *aici* un instrument al descrierii locului atmosferei : „Acum soarele stă să apună“ — spunem noi (cîntăm) și presupunem din capul locului că această trecere a soarelui are loc pentru noi (firește, consecințele exemplului și

ale viziunii științifice despre lume nu le putem pune în acord *aici*, fiindcă *acum* ne ocupăm de altceva; aici și acum, o astfel de conciliere cade în afara sferei noastre de interes, această conciliere nu ne „place“, pentru că ea ar slăbi din punct de vedere al atmosferei descrierea raportului cercetat aici și acum dintre „aici“ și „acum“, astfel că efectul pe care comunicarea conceptuală, împreună cu reacțiile afective, îl provoacă vrînd-nevrînd, de data aceasta n-ar mai apărea; iar noi vrem să provocăm acest efect tocmai prin faptul că descriem felul în care reacțiile afective provocate de „aici“ și „acum“ slăbesc claritatea noțiunilor).

(c) Presupunerea că „toate se întîmplă pentru noi“ (cel puțin acelea la care asistăm ca martori) este sinonimă cu enunțul: „nu se întîmplă nimic“. Toate se petrec în noi înșine, ele sînt chiar realități intime ale noastre numai în măsura în care noi le trăim. Eul viu nu este suficient: e nevoie de o ființă care să trăiască întîmplările.

(d) Rolul complementului circumstanțial de loc „aici“ este acela de a indica locul întîmplării (sau al absenței întîmplării): dacă totul nu este decît atmosferă, înseamnă că „aici“ mă indică pe mine însumi și, referindu-se la forul meu interior, el indică faptul că procesul trăirii se desfășoară „aici“. Identificîndu-se cu atmosfera, (și „aici“ se preface într-o formă a trăirii: atmosfera, trăirea își află locul său propriu în „aici“, în „aici“ mă găsește pe mine, cel care trăiesc și știu că trăiesc, căci „sînt aici“) „aici“ se anihilează și își pierde utilitatea lingvistică. „Acum soarele stă să apună..“ spunem noi (cîntăm), și toată lumea știe că „soarele apune aici“.

2.5. Cînd presupunem ceva despre lume (și întotdeauna presupunem cîte ceva!), introducem prin această încă o speculație între cele deja existente.

(Dacă speculația este un principiu organizator al „faptelor“, putem vorbi de o imagine empirică despre lume; dacă este principiul ființării lumii, atunci ea modelează o imagine metafizică despre lume; dacă ea adaugă lumii ceva pe care îl consideră un fapt și se așteaptă ca această nonexistență să dea naștere la fapte, imaginea despre lume care ia naștere în acest chip ar putea fi denumită supernaturalism.) În cazul nostru asistăm la identificarea dintre conținuturile de atmosferă ale lui „acum“ și lume. Conținutul acestei speculații este următorul:

(a) 1) Lumea este un fapt, iar eul este de asemenea un fapt.

2) Eul este atmosferă.

3) Lumea există numai datorită eului.

4) Lumea este atmosferă.

(b) În silogismul de mai sus, ceea ce vrem să dovedim (lumea este atmosferă) era deja prezent în însăși formularea premiselor ca presupunere speculativă ce trebuie dovedită. [Arareori întâlnim o astfel de formulare a silogismului, deoarece premisele apar în general sub formă de fapte, (fapte convenționale, fie pentru toată lumea, fie pentru știință, sau fapte care corespund cerințelor convenției) și acestea (faptele) acoperă de regulă cu succes presupunerea ce apare în deducția de mai sus și care e descrisă la punctul 1.]

(c) Să considerăm acum concluzia speculației ca pe o faptă: „Lumea este atmosferă“ — acesta este faptul dintîi, original, primitiv care dă naștere celorlalte fapte; „sînt trist pentru că soarele apune“ este sinonim aici cu enunțul: „lumea e tristă“; sau cu enunțul: „lumea este tristete.“

(d) Dacă „lumea este tristete“, înseamnă că tristetea „este“, iar antipodul ei (veselia) nu există. Veselia este însuși „nimicUL“. În vorbirea de toate

zilele, antinomia înseamnă o prăpastie absolută : „ori trist — ori vesel“. Una există numai în măsura în care cealaltă nu există. Deci conținutul lor este vidul însuși, nimicul ; autodeterminarea lor nu conține nimic pozitiv, ci îi este caracteristică supranaturalista golire a sinelui. (Zicala populară „cu un ochi plînge, cu celălalt rîde“ este o interesantă încercare a vorbirii de toate zilele de a arunca o punte peste absolutizarea amintită, însă antinomia „unul — celălalt“ nu face decît să preia contradicția, fără s-o poată elimina.)

(e) Speculația care se manifestă în „aici“ transformă în procesul descris mai sus complementul circumstanțial de timp în complement circumstanțial de loc și invers. „Aici“ este identic cu prezența mea „de acum“ (actuală). Expresia „ceapa sînt eu“ se deduce logic din rolul lingvistic al complementului circumstanțial de loc. Însă caracterul de ceapă al eului fragmentar nu este decît o *convenție* a vorbirii de toate zilele : și, anume, *eu știu* că nu sînt ceapă, și chiar protestez împotriva unui astfel de conținut care mi se atribuie. (Protestul duce adeseori la întorsături comice : am nevoie de ceapă, dar „nici nu-mi trebuie pentru că e scumpă, ori urîță, ori mică, ori mare etc.“, spun eu. Mă plîng din cauza cepei : fac ceea ce ceapa face cu mine. Mă manifest ca anexă a acestui articol de consum : rolul meu este desemnat de regizorul principal — Ceapa. Și, din momentul în care îmi dau seama că e o negliobie să te aștepti din partea cepei la o manifestare personală, în ciuda existenței sale individual-concrete, devin mai ceapă decît ceapa însăși.) „Ceapa este aici“ — constat eu, dar *conținutul* enunțului meu este de fapt : „Acum contemplan ceapa, deci ceapa este aici“, sau „Ceapa este aici pentru că eu o contemplan acum.“ S-a realizat un raport de cauzalitate între aici și acum, între

obiect și subiect, între spațiu și timp. Situația se înfățișează la fel atunci când cercetăm metamorfoza lui „acum“. „Acum soarele stă să apună...“, spunem noi, dar credem că soarele apune acum pentru că noi sîntem aici, chiar aici și cercetăm comportarea ciudată a soarelui.

(f) Așadar complementul circumstanțial de timp „acum“ nu întărește complementul circumstanțial de loc „aici“, ci îl înlocuiește, la fel cum „aici“ ajunge să ocupe locul lui „acum“. Bunul gust care se află (ici-colo) în vorbirea curentă simte ciudățenia acestei întorsături verbale și omite pur și simplu, nu întrebunțează (sau întrebunțează foarte sporadic) *acest* complement circumstanțial de loc și îl înlocuiește cu *acest* complement circumstanțial de timp. (De pildă : nu spunem că „sînt aici“ ci că „am sosit“ ; în loc de această clădire este aici de 182 ani“, spunem „s-a construit acum 182 ani“ ; vezi în continuare exemplele deja amintite ce ilustrează felul în care „acum“ i se atribuie lui „aici“.) Caracterul problematic al lui „aici“ este dovedit temeinic și de faptul că, în vorbirea curentă, îl înlocuim cu verbul care exprimă un proces oarecare. Iată două subexemple importante ale acestei substituiri : 1. „Uite-aici cum lucesc, precum smoala strălucesc.“ În acest enunț, „strălucesc“ joacă rolul lui „aici“, „aici“ exprimă doar unul din cazurile acțiunii (strălucesc), iar adevărata semnificație a sa este „de asemenea“ : „aici strălucesc, de asemenea“, și *aici* ajunge o parte din strălucirea mea, cu toate că ea e cu mult mai cuprinzătoare decît ar putea s-o arate înțelesul, oricît de larg ar fi el, al lui *aici* ; „acum strălucesc pentru voi, deci sînt aici“. 2. „Uite popa — nu e popa ?“, spune scamatorul la țîrg și, în vremea aceasta, toată lumea știe că popa care a fost arătat (popa aflat *aici*) nu se află în esența sa (din punctul de vedere al jocului

funcția lui e tocmai aceasta) aici, ci „unde-i“ (sau unde nu e). „Aici“ indică doar neesențialul, provizoriul, adică ceea ce este de fapt complet străin de rolul său de complement circumstanțial de loc, ceea ce se poate formula prin paradoxul lingvistic : „acum a fost“.

2.6. Complementul circumstanțial de timp „acum“ vine în sprijinul aparențelor lui „aici“. Și anume, dacă conținutul lui „aici“ constă în „este“, atunci „acum“ „este“ ceea ce e actual (ceea ce „este prezent“). Expresia (acum este prezent) sugerează că ceea ce acum este prezent mai târziu nu va mai fi, iar în trecut nu a fost prezent. Astfel prezența *pare* a fi propria sa cauză, iar „aici“ principiul explicativ al prezenței : „acum este prezent, pentru că e aici“.

2.7. Complementul circumstanțial de timp „acum“ (la fel ca și complementul circumstanțial de loc) fixează o aparență, iar vorbirii de toate zilele îi dă posibilitatea să înlocuiască *descrierea empirică* a fenomenelor cu indicarea lor. Fixarea lingvistică a aparenței are loc prin descrierea legăturii dintre subiectul indicator și obiect. Aceasta este originea absolutizării coincidenței întâmplătoare, a presupunerii existenței unor raporturi cauzale acolo unde conexiunile exprimă cel mult starea de condiționare. O astfel de fixare a aparenței are consecințe subiective :

(a) *Bucuria* care apare în limbaj. (Am perceput esențialul : acum credința noastră e pătrunsă de bucuria succesului.)

(b) *Satisfacția*. (În bucurie descoperim mulțumirea pe care ți-o dă performanța personală ; în fapta noastră lingvistică remarcăm acea trăsătură care ne aparține în mod exclusiv, individualitatea gestului nostru.)

(c) *Infatuarea*. (Eu, cel care am perceput ceva din lume, dețin adevărul față de toți ceilalți subiecți.)

(d) *Exclusivitatea*. (Adevărul se află numai și numai în posesia mea, nimeni altcineva nu știe ceea ce știu, și nici nu poate ști.)

2.8. Dintre consecințele obiective ale fixării aparentei subliniem doar două, cele care ne sînt necesare în continuare pentru analiza noastră.

(a) *Pierderea empiriei*. Gestul indicării înlocuiește descrierea fenomenelor, înlocuiește și faptele. În vorbirea de toate zilele, în locul descrierii lucrurilor (faptelor), obținem imaginea raportului nostru subiectiv față de faptă. În această imagine sesizarea conceptuală a percepțiilor-reprezentărilor dă impresia că am fi perceput lucrurile însele : perceperea aparentei și credința că am ajuns în posesia esențialului formează împreună domeniul *pseudo-empiric* al limbajului de toate zilele.

(b) *Sacrificarea abstracției*. Din cele de mai sus rezultă că raporturile care apar dincolo de individualitate și care lipsesc cu necesitate din indicarea subiectivă nu pot dobîndi nici un fel de însemnătate, — mai mult decît atît, pseudo-empiria este din capul locului antiabstractivă, de vreme ce nu este capabilă să se controleze pe sine nici măcar din punctul de vedere al generalității celorlalți subiecți.

2.9. Constatăm cum conștiința subiectivă din vorbirea curentă urmează calea speculației : însă această speculație acceptă ca pe un fapt ceea ce se datorează coincidenței întîmplătoare, construindu-și apoi viziunea despre lume pe acest „fapt“. În imaginea sa despre lume, subiectul se proiectează, prin intermediul indicării, asupra obiectului, și acceptă această situație ca principiu explicativ. Apoi subiectul crede despre credința sa că este singura

credință mîntuitoare și trece în starea morală a intoleranței. El devine moral în convingerea sa și se proclamă pe sine principiu moral al lumii ca unitate dintre complementul circumstanțial de loc „aici“ și complementul circumstanțial de timp „acum“. Deci obiectivul nostru va fi în continuare cercetarea sub acest raport (și sub nici un altul) al lui „aici“ și „acum“, apariția sa sub formă de principiu moral. (În acest caz, căutăm conținutul moral al unei expresii în afara domeniului referințelor lingvistice directe. Însă acest conținut își face apariția întotdeauna sub forma lingvistică și nu poate fi separat de această formă. O astfel de cercetare a exprimărilor lingvistice morale este denumită de obicei investigație *meta-etică*. În această denumire cuvîntul *meta-* nu exprimă nicidecum vreun loc luat în înțelesul său fizic : este vorba de un simplu atribut.)

3.1. Principiul moral al lui „aici“ și „acum“ este merit — ca toate principiile morale — să reglementeze comportamentul oamenilor și să explice cauzele comportamentului uman, să dezvăluie izvoarele acestuia, să ne arate apoi cum anume trebuie să fim pentru ca purtarea noastră să fie în consens cu principiul, care sînt normele (regulile) pe care trebuie să le respectăm în vederea acestui scop.

După cum se vede, am întrebuițat cuvîntul „trebuie“ în mai multe sensuri : (1) Cum anume *trebuie* să fim pentru a fi morali (ființe morale)? Această întrebare se referă la posibilitatea libertății, deciziei, opțiunii noastre. Alegem această atitudine sau acea atitudine, acest principiu sau acel principiu ca fir conducător al comportamentului nostru. Dorim să fim morali, deci alegem. (2) Dar *trebuie* să alegem. Dorința noastră este determinată de lumea noastră și de necesitatea de a nu

putea fi a-morali. (3) Rezultatul deciziei noastre este acela că *trebuie* să respectăm un anumit număr de reguli, iar criteriul valorii deciziei noastre este tocmai acțiunea conformă cu normele. În cele ce urmează, cercetăm conținutul acestor trei *trebuie* în raport cu „aici și acum“.

3.2. Acceptăm enunțul „aici și acum“ ca pe un principiu al comportamentului nostru moral și, dorind ca acest comportament al nostru să fie just (bun), ne orientăm după acest principiu: *trebuie* să ne comportăm așa sau altfel (conform principului acceptat de noi), pentru ca amintitul comportament să fie corespunzător.

(a) Dorința noastră implică aplicarea principului la enunțurile pe care le întrebuițăm; deoarece — precum am văzut — logica principului și logica limbii coincid numai la nivelul limbajului de toate zilele, procedăm în cazul nostru la *înlocuirea logicii lingvistice* (logica descrierii exacte a fenomenelor) cu *logica principului*, care — după cum a reieșit — pretinde acceptarea aparențelor ca fiind fapte.

(b) Nu caracterizăm comportamentul din punctul de vedere al moralității ce se manifestă prin fapte, ci calificăm drept decisivă *caracterizarea lingvistică* înaintea faptelor și chiar în ciuda faptelor. Însă, după cum am văzut, această caracterizare lingvistică are loc potrivit logicii lui „aici și acum“, căci acesta este principul nostru moral, criteriul moralității noastre.

(c) Judecățile noastre morale sînt decise (determinate) de similaritatea formală a enunțului și a principului: rostirea lui „aici și acum“ înseamnă deciderea în cadrul limbii a moralității acțiunii. Ceea ce este enunțat ca fiind „aici și acum“ este *bun*, iar toate lucrurile despre care afirmăm că nu concordă cu aceasta sînt *rele*. Toate lucrurile luate

în sine sînt indiferente, ele devin morale (bune ori rele) numai prin raportarea lor la principiu.

(d) *Intenția* — dorința declarată ca „fapt“ lingvistic — este decisivă pentru judecata morală: consecințele acțiunii rămîn pe planul al doilea. „Am vrut să fac bine“ în conținutul său subiectiv înlocuiește acum referința obiectivă cu un moment psihologic — dorința.

(e) Nu există nici un *conflict moral* între intenție și consecință, conflictul rezidă între acceptarea sau refuzat lui „aici și acum“. Întrucît aceasta înseamnă subiectivitate pură, enunțurile (referitoare la „aici și acum“) atrag atribute care se supralicitează unul pe altul: „eu am vrut“; „eu am vrut mai mult“; „eu am vrut și mai mult“... etc. Întotdeauna cel care tocmai își enunță, își formulează dorințele se află în avantaj față de un altul comparativ cu care cel dintîi a vrut (a dorit) „mai mult“, „mai degrabă“, „mai profund“, „mai temeinic“ respectarea principiului.

(f) Astfel *succesiunea enunțurilor* înlocuiește procesul obiectiv, fapta își pierde însemnătatea, consecința dispare definitiv, intenția subiectivă devine autocratică.

3.3. Rezultatul alegerii (opțiunii) noastre (vezi paragraful 3.1.) este enunțul „aici și acum“. A trebuit să alegem, și noi pe „aici și acum“ l-am ales. (Posibilitățile noastre sînt determinate de puterea vremii.) Acum, după ce am respectat ceea ce *trebuie* să respectăm, am renunțat la libertatea noastră; noi am decis și am ales „aici și acum“, iar logica principiului nostru ne pretinde să calificăm decizia noastră drept unica decizie justă, necesară în condițiile date.

(a) Forma lingvistică a principiului nostru îmbracă *forma necesității absolute a realității*. Enun-

țul nostru e singurul enunț corect (bun), deoarece conținutul enunțului este realitatea însăși.

(b) Decizia noastră, care coincide pe de-a-ntregul cu necesitatea absolută, justifică aparența. Sau invers : aici întâmplarea coincide cu necesitatea absolută, iar aceasta coincide în schimb cu aparența. Adică aparența-întâmplării e cea care identifică necesitatea absolută cu ea însăși.

(c) Ceea ce, potrivit *acestei* logici, e aparență este răul însuși. Răul nu se află în lume, ci în limbă : „*acel* aici și acum e rău“ „*față de acest* acum“.

(d) Lupta împotriva răului este o luptă dusă împotriva enunțurilor. Dacă binele există numai în raport cu răul, iar criteriul ființării sale este lupta împotriva răului, atunci binele enunțat nu există decît în raport cu răul enunțat, iar criteriul ființării sale este lupta împotriva enunțurilor rele. Dar în cazul nostru (în care binele este exclusiv un enunț), binele declarat este un enunț lingvistic care se împotrivește unui rău declarat ca fiind rău. Binele alege răul în mod arbitrar, iar un enunț este calificat din capul locului ca rău dacă nu este identic cu cel declarat ca fiind bun.

(e) Înlăturarea enunțului „rău“ este un gest lingvistic : enunțul bun se califică drept bun, apoi se repetă pe sine într-un nou enunț, avînd convingerea că răul a dispărut (a suferit o înfrîngere) : „Eu sînt bun — tu ești rău“, deci „Eu sînt bun“. Din punct de vedere lingvistic, cel de-al doilea enunț este repetarea celui dintîi într-o formă degradată.

(f) Din nou binele există exclusiv prin repetarea neconținută a propriului său „adevăr“ : nu există nici o opoziție (între bine și rău), nici o trecere, nici o ciocnire ori luptă.

(g) Dominația verbalismului creează iluzia unui control asupra realității, ca și cum ar fi suficient

să declari că „ești stăpîn“ pe realitate pentru a fi. Enunțul se consideră (se crede) pe sine realitatea însăși (esență a realității), calificînd realitatea nu ca obiect al enunțului, ci ca o consecință controlată a acestuia.

3.4. Regulile (normele) lui „aici și acum“ *trebuie* respectate. Din cauză că regula de bază este repetarea lingvistică a enunțului, respectarea regulii se poate obține și ea numai prin constrîngere lingvistică, prin *repetarea repetării*. Aceasta atrage după sine următoarele consecințe :

(a) Comunitatea devine, din punct de vedere moral, „bilingvă“ : una din limbi aparține celor care respectă regula (repetă întrebarea), cealaltă limbă o vorbesc cei care nu repetă.

(b) Cei care repetă își impun prin constrîngere limba („repetarea este obligatorie“) asupra celor care nu repetă. Dincolo de sfera vieții de toate zilele orice manifestare spirituală este un apendice al repetiției. Cei care nu repetă sînt determinați să respecte regula prin constrîngere psihică și morală (în general ideologică). Fundamentul constrîngerii îl constituie apropierea afectivă existentă din capul locului în sînul comunității, dorința de a aparține unui anumit loc, tocmai acelui loc în care ne realizăm viața.

(c) Ca rezultat al constrîngerii, se realizează o unitate lingvistică în cadrul căreia toată lumea întrebuințează enunțuri identice, însă nimeni nu crede că enunțurile celuilalt exprimă cu sinceritate fidelitatea față de principiul moral. Declarația de fidelitate este considerată drept o camuflare a intențiilor reale, deposedînd prin aceasta principiul însuși — obținut, după cum am văzut, prin absolutizarea intenției — de ultimele urme de conținut.

(d) Credința în enunțuri dispare, locul ei este luat de o convenție tacită care face posibilă exis-

tența unei aparențe de moralitate : fiecare acceptă enunțul care concordă cu enunțul său, fără să se identifice cu el din punct de vedere al conținutului, abstracție făcînd de o concordanță pur formală. Ia naștere o convenție care simplifică limba la maximum și constrînge viața la particularitatea cotidianului.

(e) Cei care consideră respectarea regulii ca pe o condiție a principiului lor moral privesc orice enunț care nu intră în sfera repetiției ca fiind imoral, și chiar pe ei înșiși s-ar considera imorali dacă ar cuteza să se îndoiască de aceasta. Îndoiala este imoralitatea însăși ; datorită faptului că moralitatea este problema unui enunț determinat, iar comunitatea lingvistică a devenit omogenă din punct de vedere moral prin enunț, ultimul refugiu al răului moral rămîne îndoiala subiectului : „Trebuie să alung îndoiala din mine, altminteri sînt rău.“ Însă nimicirea îndoielii e și ea o declarație : repetarea principiului. Logica acestei repetări am văzut-o mai înainte.

(f) Astfel enunțurile (este vorba de enunțurile morale, sau de acele enunțuri care au și o încărcătură morală) sînt doar niște schimburi de fraze care, în loc să-i lege pe membrii comunității, potrivit funcției lor esențiale, mai degrabă îi dezintegrează. Legătura este exterioară și convențională. Firește că aceasta nu poate fi dedusă din intenții și „erori“ lingvistice : viața însăși este cea care impune prin constrîngere *acest conținut* enunțurilor morale. Deci acestea au totuși un conținut, în ciuda oricăror aparențe : exprimarea realității, care există în ele în mod necesar.

3.5. „Aici și acum“ este, în sens ideologic, instrumentul conservatorismului : el îndeamnă la codificarea aparențelor. Căci realitatea însăși este totdeauna diferită de ceea ce noi am exprimat acum

prin limbaj, iar dacă privim realitatea exprimată ca fiind însăși realitatea, atunci acel „altceva“, momentul schimbării, al înfiripării rămîne în exterior de la bun început și, ceea ce e mai grav, cade sub o anatemă morală. După cum am văzut, „acum“ întărește complementul circumstanțial de loc subiectivizat „aici“ în sensul lui „acum care a trecut“. Deci conservatorismul manifestat ar putea fi exprimat prin forma, absurdă din punctul de vedere lingvistic : „Aici al meu este acel acum care a fost cîndva.“

3.6. În cazul nostru, conservatorismul nu înseamnă numai un atașament față de fapte perimate (sau calificate astfel), ci mai degrabă renunțarea la cerința transformării reale. Modificările pur formale capătă întîietate ; prin acestea, se satisface pe deplin cerința aparenței. Acțiunea, care înseamnă din capul locului modificare, lezează criteriile abstracte speculative ale lui „aici și acum“, astfel că nu rămîne altceva decît re-activarea acțiunii săvîrșite anterior în forme noi, neîntîlnite pînă acum. Conservatorismul îmbracă masca liberalismului : el revendică forme noi, dar nu schimbă cu nimic împotrivirea față de faptă.

3.7. Reticențele conservatoare față de transformări inspiră un fel de atitudine contemplativă. Încercînd să depășească viața cotidiană, fapta se izbește de limitele amintite mai sus și din această cauză formele generale (instituționalizate) ale acțiunii îmbracă un caracter fetișist. Conținutul contemplației este înlocuirea aparențelor cu alte aparențe, respectiv o atitudine de încuviințare față de aceste modificări.

3.8. Aceste consecințe — care se situează la punctul de intersecție al limbii și al realității — nu pot fi influențate numai cu ajutorul limbii : modificarea limbajului cotidian nu înseamnă modificarea

realității. Dar și limbajul cotidian este apt să exprime mai exact realitatea, iar exprimarea mai exactă a realității face posibilă perceperea mai exactă a acesteia.

3.9. Ne apropiem mai exact realitatea dacă în principiul lui „aici și acum“ introducem, într-un mod acceptabil și pentru limbajul cotidian, momentul acțiunii și al continuității, așadar eliberând acest principiu prin formula AICI și ALTCEVA de unul din balasturile lingvistice convenționale.

Critica lingvistico-ideologică a lui „aici și acum“ dorește să fie o contribuție la activitatea acelor care au acționat și pînă acum în spiritul criticii celor existente. Pentru mulți această expresie lingvistică constituie un stimul pozitiv, însă eficiența faptei nu poate decît să crească prin biruirea echi-vocurilor.